AZ IGAZI SZÍNHÁZ ELGONDOLKODTAT

Elviselni a fényt

A drámai sorsok megmutatásával erőt szeretnék adni és hitet szeretnék nyújtani az embereknek, saját életük megértéséhez – nyilatkozta a Demokratának Huszti Péter Kossuth-díjas színész, a nemzet művésze, a Színház- és Filmművészeti Egyetem professor emeritusa, akit a közelmúltban a magyar művelődés fellendítéséért járó Magyar Corvin-lánccal tüntetettek ki.

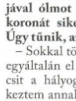

SZÖVEG: SZABÓ JUDIT
FOTÓ: VERMES TIBOR

– A tavaly megjelent életrajzi könyve, a Férfikor hajnalán egy régi szíveszter felidézésével indul, amikor az édesanyjával ólmot öntenek. Önnek egy pici koronát sikerül kihalásznia a vízből. Úgy tűnik, azóta beteljesedett a jóslat!

– Sokkal több történt velem, mint amit egyáltalán el tudtam volna képzelni! Kicsit a hálygokovács bátorságával jelentkeztem annak idején a főiskolára. A színházat szerettem, édesanyámmal jártunk is előadásokra. A Rákóczi-gimnáziumban Bodolay Géza lett a magyartanárom, aki nagyon erősen befolyásolta az önképzőkör munkáját. Végzős gimnazistaként az ő irányítása alatt játszhattam el a Bánk bán címszerepét. Akkor döntöttem el, hogy színházzal szeretnék foglalkozni. Így történt, hogy a kis ólomkorona valamit megjósolt abból, ami a későbbiekben következett. Összesen nyolc vagy kilenc királyszerepet játszottam el eddigi pályám során, és bár eredetileg rendezőnek készültem, elmúltam már harmincéves, amikor rendezni kezdtem. Annak idején Várkonyi Zoltán fontos tanácsot adott nekem, amikor azt javasolta, hogy először a színész tanszakot végezzem el, és majd csak akkor kezdjek el rendezéssel foglalkozni, amikor már ismerem a színházi „közlekedési rendet".

– A Magyar Corvin-lánc odaítélésének indoklása szerint „a tudomány és művészet, valamint az oktatás és művelődés fellendítésében szerzett kimagasló érdemeinek elismeréseként" kapta idén a kitüntetést. Jólesik ezt hallania?

– Most, így ahogy mondja, jólesik, és jólesik érezni itt az egyetemen azt is, hogy szeretnek a diákok, elismernek, és komolyan vesznek a tanártársak. Fiatal koromban nem nagyon tudtam mit kezdeni a rajongással, zavarba hoztak a szerelmes levelek, de most jólesik a szeretet.

– Tudta, hogy egy internetes szavazás alapján minden idők tíz legszebb magyar férfiszínésze közé választották?

– Engem? Szóval ilyen is van!

– Igen, többek között Juhász Jácint, Lukács Sándor és Cserhalmi György vannak a listán.

– Jó társaság! Fiatalon nagyon sok hősszerepet játszottam, filmen főleg értelmiségi, búbánatos hősöket. Visszagondolva, az igazi kedvencek a hús-vér figúrok voltak: Jágó, Zsigmond császár és Lucifer. Nagyon szerettem a karakteresebb szerepeket, azokat a férfiakat játszani, akik mindig az élet sűrűjében vannak. Mindazt, amit az életben nem mertem megtenni – tombolni, őrjöngeni, csalni –, ezekben a szerepekben átélhettem.

– Néhány hete az MTVA műsorra tűzött egy 1980-as színházi közvetítést. A Madách Színház művészei Shakespeare Lóvátett lovagok című darabját adták elő. Ön Don Armado szerepét játszotta, és ahányszor csak megjelent a színpadon, tapsvihar vagy várakozó csönd fogadta, de olyan is volt, hogy a nézők szinte előre nevettek, mert megérezték, hogy vidám pillanat következik. Fontos ez a szerep a pályáján?

– Nagyon! A William Shakespeare nevű urat én az életem nagy ajándékának érzem: akár a Hamlet, akár a Lear király keserves-gyönyörű, nehéz történeteit, de ugyanúgy a Vízkereszt Böffen Tóbiását is. A közönség – mint ahogyan én is – imádta Don Armadót. Ennél a szerepnél jöttem rá arra, hogy Shakespeare tragédiáiban, még a gyakori halálesetek ellenére is valamiféle erkölcsi rend mindig helyreáll. Ahogyan Hamlet is mondja. Ugyanakkor, a fergeteges Shakespeare-vígjátékok végén pedig mindig érzünk valamiféle szomorúságot. Így Don Armado is, ez a kedves kelekótya szereplő, a darab végére keserű figura lesz. Senki sem azzal él, akit igazán szeret, a szereplők elmennek egymás mellett.

– Az egykori Madách Színház művészeinek az volt a célja, hogy olyan darabokat tűzzenek műsorra, amelyekben a nézők magukra ismernek, elgondolkodnak a látottakon, és ha tudnak, változtatnak a sorsukon. Ön szerint sikerült teljesíteni ezt a missziót?

– Azt hiszem, hogy igen. Ádám Ottó akkori igazgató ezt költői realista színháznak nevezte. Nagyon sok visszajelzést kaptunk arról, hogy a nézők úgy érezték, ők maguk is benne vannak a történetben. Számos példát lehetne sorolni erre. Sütő András darabja, a Csillag a máglyán Kálvin János és Szervét Mihály alakján keresztül egy barátság széthullásáról szól, arról, hogy az egykori diáktársak hogyan válnak ellenségekké. Mennyivel élesebben, erősebben, drasztikusabban szólna ez a darab mindarról, ami minket körülvesz, ha ma játszanánk!

– Valószínűleg mindenkinek volt már hasonló története az életében…

– Igen, a nézők elkezdtek gondolkodni önmagukon. Ezekre az előadásokra mi fantasztikus módon felkészültünk. A szerepek már nyáron velünk voltak, majd ősztől két és fél hónapon keresztül, minden egyes nap próbáltunk. Mégis nagyon gyakran előfordult velem, hogy a harmincadik vagy a negyvenedik előadáson egyszer csak rádöbbentem, hogy

ezt vagy azt a mondatot miért is mondja Hamlet, miért is kérdezi Jago, Peer Gynt vagy Cyrano? Nekem a színészetben ez a legszebb, hogy a színpadon estéről estére új gondolatok születhetnek.

– Annak ellenére, hogy ilyen lelkesedéssel beszél a színészetről, évek óta nem játszik színpadon. Mi az oka annak, hogy már nem a színjátszásban, hanem a tanításban, a rendezésben és az írásban talál kihívást?

– Ötven éven át szezononként négy főszerepet játszottam. Ehhez a pályához fantasztikus hivatásszeretet kell, ami nem változott. Kell hozzá rengeteg erő, ami ma már kicsit kevesebb, és kell jó memória is. A szövegtanulással szerencsére soha nem volt gondom. A színészethez mindezek mellett nekem mindig kellett egy bizonyos biológiai izgalom is. Bár ez az izgalom az évtizedek során nem szűnt meg, de valamelyest csökkent. Azokkal a szerepekkel, amelyeket eljátszottam, mindent elmondtam, amit el tudtam, vagy el akartam mondani. Mindaz, amit most mondani akarok az életről, azt a rendezéssel, a tanítással és az írással tudom leginkább továbbadni. Úgy érzem, hogy olyan dolgokat kell elmesélnem, amiket csak én tudok.

– Mindenki szemérmes embernek ismeri, az, hogy a könyveiben mégis megnyílik, nem ellentmondás?

– Dehogynem! Az egész pályám ellentmondás. Soha nem voltam színész alkat. Sokat küszködtem ezzel. Azt hittem, hogy a színpadot és az életet ketté lehet választani, de nem lehet. A könyveimet őszintén írom. Több történetet dobok el, mint amennyit megtartok. Rektorként és rendezőként azonban soha nem voltam szemérmes, ha kellett, kemény kritikákat fogalmaztam meg.

– Nem szerepel a bulvársajtóban, nincsenek ön körül lármás történetek, mégis jelen van, ráadásul úgy, hogy minden rendszer elismeri a teljesítményét. Hogy csinálja?

– Nem lehet, hogy az ember „csak" a hivatásával van jelen? A kötelezően elmondott szakmai gratulációkat, a premier utáni csikorgósan udvarias átöléseket, egymás pezsgős-koccintós dicsérgetését nem szeretem, nekem az igazi nézők véleménye a fontos. Soha ez alatt a rengeteg év alatt a közönségről nekem rossz véleményem nem volt. Ez nem finomkodás. Nem a nézőt a hibás azért, ha valamit nem ért meg. Mi a közönségért, a közönségnek és a közönség helyett játszunk. Ez nagyon szoros kapcsolat. Ami engem a

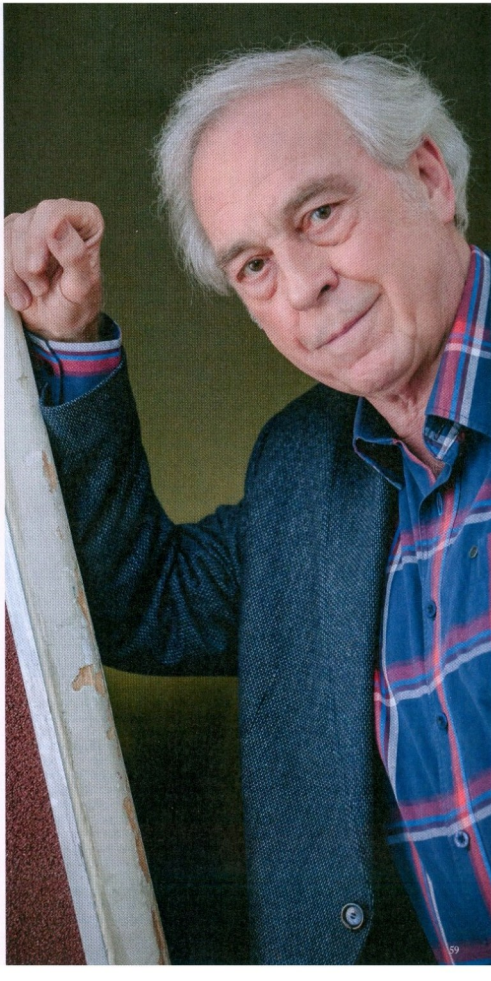

nézőtérrel összeköt, az a csend. Ilyenkor érzem, hogy ott lent, a nézőtéren szinte együtt gondolkodnak velem a játszótársak. Ez a szemlélet nagyon jellemző volt az egykori Madách Színházra.

– Egy színész élete folyamatos vizsga, megmérettetés, feszült idegállapotban. Hogy lehet ezzel megbirkózni a magánéletben?

– A gyerekeink otthon nem színésznő anyukával és színész apukával, hanem az édesanyjukkal és az édesapjukkal éltek. Nekem ez egy óriási erőt adó hátország volt, e nélkül, azt hiszem, nem birtam volna. A színjátszás lelkileg, szellemileg és fizikailag is nagyon sokat követelt tőlem.

– Feleségével, Piros Ildikóval együtt igazi világjárók. Hova utaznak legközelebb pihenni?

– Sokfelé jártunk a világban, szakmai úton és magánemberként is. Most Olaszországot szeretjük a legjobban, tavaly Velencében és Firenzében voltunk, idén tavasszal római utat tervezünk. Ildikónak ez a kedvenc városa. Ugyan már hatodszorra megyünk, de a korábban látott helyszínek, utcák és templomok mindig tudnak újat mondani nekünk, csakúgy, mint az időnként újraolvasott Márquez-, Csehov- vagy Shakespeare-könyvek. Ez döbbenetes!

– A Férfikor hajnalán című könyvének végén egyik híres szerepéből, Hay Gyula darabjából Zsigmond császár utolsó szavait idézi: „…nehéz dolog, öregkorunkban elviselni a fényt, amit fiatalon gyújtottunk!" A könyvben az idézethez hozzáfűzi azt is, hogy tudta ezt, de ma már érzi is…

– Régebben rengeteg színházi előadást és filmet mutatott be a televízió. Ezek a felvételek megvannak nekem is. Ha látom őket, belegondolok abba, hogy, Füst Milán szavaival élve, „ez mind én voltam egykor". Néha elcsodálkozom, hogy vajon honnan volt ennyi lelki- és fizikai erőm mindezt végigjátszani? Sok keserű színészsorsot láttam magam körül. Kiváló művészek, akik a barátaim is voltak, olyan szerepeket is elvállaltak idősebb korukban, amiket talán már nem lett volna szabad. Nem örültem, hogy látom őket kínlódni a színpadon. Nagy szerencsének tartom, hogy az én életem nem csak a színházról szól!

– Nem lehet könnyű saját elhatározásból visszavonulni a színpadtól!

– Kegyetlennek kell lenni önmagunkhoz. Az ember valójában mindig érzi, ha valami már nem úgy működik a színpadon, mint régen. Az utolsó gyönyörű drámai szerepem öt évvel ezelőtt Arthur Miller Édes fiaim című drámájának apafigurája volt. Az előadások után még sokáig némán ültünk a színpadon, olyan erősen hatott ránk a darab. Úgy éreztem, hogy ez az én szerepem. Később több felkérést is elutasítottam. Önmagában az, hogy színpadon legyek, nekem kevés.

– Akkor tehát ezért a rendezés, a tanítás és a könyvek, mert azokban tovább lehet gondolni mindent?

– Igen. Az emberi sorsok megmutatásával a tanítványaimnak és a közönségnek is erőt szeretnék adni, és hitet szeretnék nyújtani, saját életük megértéséhez. Remélem, hogy ez nem hangzik nagyképűen!

– A tanítványai nem érzik feszélyezve magukat a szakmai múltja miatt?

– Amikor fiatalon elkezdtem tanítani a főiskolán, Nádasdy Kálmán azt mondta nekem, hogy a tanítás nem látványos dolog. Olyan, mint gyomot szedni. Mindennap szeded a gyomot, és az mindig újranő. Nádasdy azt a tanácsot adta, hogy „csak addig taníts, ameddig nem kell rendezned a pofádat, mielőtt belépsz az osztályterembe". Én több mint negyven éve minden alkalommal igyekszem úgy belépni abba a terembe, hogy a hallgatók ne Hamletet, hanem az őszinte tanárukat lássák bennem. ■